

Hodovský, Ivan

[Schuetz, Alfred. Gesammelte Aufsätze. Bd. 1, Das Problem der sozialen Wirklichkeit]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická.
1973, vol. 22, iss. B20, pp. 149-150

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/106606>

Access Date: 04. 03. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

modelu mohou sloužit různé teorie, např. platonismus, aristotelismus, hegelianství i whiteheadovská nebo wittgensteinovská filosofie. Autor nesouhlasí se soudobými pokusy „překládat“ jazyk Nového zákona do řeči heideggerovského existencialismu, lidské psychologie nebo konečně do řeči politiky. Za nejústrojnější pokládá spojení křesťanského modelu s filosofií A. N. Whiteheada. Bůh se tu jeví jako zdroj určitosti ve vesmíru, jako „nejvyšší vesmírná libovůle“, ve které se projevuje „řád integrálnosti“ (str. 432–433) a zároveň jako ohnisko hodnoty, podněcovatel („starší druh) v nekonečném hledání stále bohatších rovin tvůrčího uspokojení“ (str. 433). Ferré zdůrazňuje jako přednost Whiteheadova pojetí, že staví „měnlivý a v podstatě relativní pojem boha... na místo ledového absolutna Platónova a Aristotelova“ a domnívá se, že to „formální strukturou odpovídá mnohem více biblickému modelu než teorie tradiční“ (str. 434).

Souhrnem lze říci, že kniha Ferrého je jedním z mnoha děl, které se snaží o smíření náboženství s vědou na základě novodobých směrů buržoazní ideologie. Tím také přizpůsobuje náboženství mentalitě věřících (zejména věřící inteligence), jaká odpovídá podmínkám vědeckotechnického pokroku ve vyspělých zemích Západu. Autorova částečná nezávislost na dogmatice užšího církevního ražení je základnímu cíli obhajoby náboženství podřízena. Jeho novopozitivistická pozice, zvláště strohé, nedialektické oddělování roviny „empirických hypotéz“ a teorií omezeného dosahu jakožto podléhajících verifikační analýze od „metafyzických“ teorií této analýze „nepodléhajících“, spojování „metafyzických“ teorií s náboženskými představami pod společnou hlavníčkou neverifikovatelnosti a nefalsifikovatelnosti, přiřazování hodnotící a praktické činnosti člověka k neverifikovatelné a „nefalsifikovatelné“ náboženské oblasti, to vše vede na jedné straně k všeobecnému popření místa vědy ve světových názorech, k jejich všeobecné redukci na „náboženství“. Na straně druhé – spojováním takto chápaného „náboženství“ s procesy hodnocení a potřebami „nenasytného“, orientaci hledajícího vědomí – je také (a především) *skutečně* náboženství prohlášováno za lidskou nezbytnost. Přesunem důrazu z objektivního na subjektivní „překonává“ Ferré rozpor mezi logickým pozitivismem a náboženskou filosofií, např. neotomismem: přesvědčení, že teismus nelze verifikovat ani falsifikovat, mu není zábranou, aby jej nevyznával stejně jako ten, kdo věří v objektivní dokazatelnost boží existence. A jelikož podle profesora Ferrého tradiční křesťanství po jistých modernizacích naprosto vyhovuje potřebám soudobého člověka, obhajuje je autor jako nosnou základnu jeho světového názoru.

Recenzovaná kniha je dalším dokladem toho, že jakýkoli idealismus, i přísně vědecky se tváříci subjektivní idealismus neopozitivismu, svým popřením možnosti vědy v oblasti světového názoru otevírá široce dveře fideismu. Pozitivní hodnotu knihy je možno spatřovat jednak v náznacích politických, směřujících zřetelně k mírovému soužití, jednak (a hlavně) v podnětné aplikaci semiotické analýzy na jazyk teismu. Odloučena od logickopozitivistického filosofického základu může se tato metoda stát platnou součástí vědecké kritiky náboženství.

Alfred Schütz: Gesammelte Aufsätze I. Das Problem der sozialen Wirklichkeit; Martinus Nijhoff, Den Haag 1971, 426 Seiten.

Trotz aller inneren Einheit enthält das vorliegende Buch mannigfaltige Themenkreise und es stellt bisher nur den ersten Band der vorgesehenen dreibändigen deutschen Ausgabe dar (die englische Erstausgabe in demselben Verlag: vol. I – The Problem of social reality, vol. II – Studies in social theory, vol. III – Studies in Phenomenological Philosophy). Aus diesen Gründen müssen wir unsere Besprechung auf ein kurzes Porträt des Verfassers und auf einige Schwerpunkte des ersten Bandes beschränken. So kann man auch das Vorwort von H. L. Van Breda, die Einführung von Aron Gurwitsch (38 Seiten) und das Nachwort zur Übersetzung von B. Luckmann und R. Grathoff erwähnen.

Alfred Schütz (1899–1959) in gewissem Maße verkörpert eine Synthese zwischen der europäischen (besonders der deutschen) und der nordamerikanischen Denktradition. Er ist in Wien geboren, wo er dann Sozial- und Rechtswissenschaften studierte, wurde besonders durch die Streite um die Natur- und Geisteswissenschaften beeindruckt (Dilthey, Rickert, Max Weber), in Freiburg gehörte er zum engeren Kreis der Schüler von Husserl. Sein Hauptwerk – „Der sinnhafte Aufbau der sozialen Welt. Eine Einleitung in die verstehende Soziologie“ (Wien 1932, 2. Ausg. 1960) –

koncentruje se na vztahy mezi rozumějící sociologií a Max Weberem a transcendentální fenomenologií Husserla. Počítá se s faskistickou okupací Rakouska, emigroval do Severní Ameriky, kde pracoval jako profesor na New School for Social Research v New Yorku. Zde rozvíjel své názory prostřednictvím setkání s americkými filozofy a sociology, zejména s pragmatismem. Tyto motivy lze vysvětlit jeho pozorností k tématu jednání a – širšími slovy – jeho celkovou hlavní orientací, kterou M. Natanson – autor předmluvy k anglické edici prvního svazku „Společenské úvahy“ – následovně popsal: „první objasnění předpokladů, struktury a významu každodenního světa ve své plné hloubce“.

Tyto úvahy tvoří také hlavní motiv prvního svazku předmluvy. V prvním díle lze především metodologické analýzy sociálních věd, zejména interpretaci lidského jednání, jak se odráží v vědeckých modelových konstrukcích, v rozdílu od konstrukcí chování. Druhý díl obsahuje kapitoly o dějinách filozofie a sociologie: portréty Husserla, Schellera a Sartre se týkají problémů sociálních věd, především otázky věku Ego a intersubjektivnosti. Třetí díl koncentruje se na vztahy mezi reálnými a symbolickými vztahy a jejich vztahem k realitě a společnosti.

V pozadí stojí úvahy o Schellera, který má určitou teorii sociálních vztahů a metodologii sociálních věd. Proti této koncepci lze uvést několik zásadních námitek: subjektivistické přístupy, transcendentálníismus, podceňování objektivní, materiální a konkrétní historické struktury sociálních vztahů, behavioristické tendence atd. Autor však zcela opouští celou marxistickou teorii společnosti, která je pro jeho téma nejvyššího významu. Přesto lze v jeho jednotlivých analýzách najít určité pozitivní prvky: kritický přístup k empirismu a pozitivismu, stejně jako k Husserlovi, Schellerovi a Sartrovi; podpora racionálního a teoretického myšlení v sociálních vědách; odmítnutí metodologického dualismu mezi duchovními a přírodními vědami; zajímavé interpretace vědomí a jeho struktury; koncept člověka jako jedince a vždy v sociálních vztazích atd. Pro marxistického čtenáře může být toto dílo zajímavou informací o vývoji americké filozofie a sociologie v první polovině minulého století.

Ivan Hodovský

Hans Lenk: Philosophie im technologischen Zeitalter; Kohlhammer, Stuttgart–Berlin–Köln–Mainz 1971, 174 stran.

K tématu, které se týká velkého zájmu filozofů, patří práce o úloze a místě filozofie v našem věku vědy a techniky. Takovou práci nesporně je Lenkova kniha, i když nás v lecčems uspokojit nemůže, protože je psána z pozic tzv. „racionálního kriticismu“, tj. z pozic buržoazního směru, který autor prosazuje v opozici proti kriticismu frankfurtské školy a v podstatě jako korigovaný a doplněný soudobý racionalismus pozitivistického typu.

V první kapitole (str. 9–36) se autor zamýšlí nad otázkou, „k čemu je ještě dnes filozofie“. Vidí v podstatě šest jejích úkolů. Především má filozofie řešit problémy, které se v současné době „maskují“ jako sociologické, jsou však ve skutečnosti problémy filozofickými. Dále má podle autora formulovat principy pětiletých (Brücken-)teoretických znalostí s normativními pravidly jednání, a v té souvislosti dokonce projektovat „planetární morální modely“. Autor si přitom neuvědomuje, že takový model bude možno úspěšně vypracovat až pro společnost, v níž komunistická morálka – s etikou jí odpovídající – převládne na celé naší planetě; nebere v úvahu třídní determinaci takových modelů. Má pravdu, když zjišťuje, že filozofie má své místo při zkoumání základů vědy a ve vědeckoteoretické diskusi o jejích kritériích; filozofie nemůže nepřehlížet k poznatkům speciálních věd a k životní praxi, protože pěstování filozofie jako vědy čistého rozumu se ukázalo být fikcí. Čtvrtým úkolem je aktivní účast filozofů v týmech řešících různé komplexní otázky, jakož